

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2022.3.4>**Наталя МАТОРІНА**

кандидат філологічних наук, доцент, докторант кафедри полоністики і перекладу факультету філології та журналістики, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, Луцьк, Україна, 43025
ORCID: 0000-0001-6012-5663

Natalia MATORINA

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Doctoral Applicant of the Department of Polonistics and Translation of the Faculty of Philology and Journalism, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13, Voly Avenue, Lutsk, Ukraine, 43025
ORCID: 0000-0001-6012-5663

**НОВИЙ УКРАЇНСЬКОМОВНИЙ ПЕРЕКЛАД ОПОВІДАННЯ
БРУНО ШУЛЬЦА «КОМЕТА»¹****NEW UKRAINIAN LANGUAGE TRANSLATION OF BRUNO
SCHULZ'S STORY "COMET"**

Так, як перед Новим роком усі роблять підсумки, так само і в житті нації з ювілеями класиків та річницями історичних подій: це привід озирнутися на пройдений шлях, підбити підсумки, осмислити здобутки і втрати... Як там Ролан Барт говорив: кожне покоління мусить наново перекладати класику на свою мову.

Оксана Забужко

Художній переклад як оригінальний вид словесної творчості є однією з найважливіших форм міжкультурних взаємозв'язків, одним із найвагоміших виявів міжлітературної взаємодії. Переклад тексту літературного твору іншою мовою сприяє здійсненню як інтернаціоналізації надбань літератур усіх народів світу, так і збагаченню кожної національної культури, забарвлюючи її думками та образами великих письменників усіх часів і народів. Перекладачі є посередниками між народами, які спілкуються в різноманітніших сферах життя, а перекладені твори стають важливим стимулом розвитку багатьох національних мов, літератур, культур. Творча спадщина Бруно Шульца як яскравого представника галицького літературного пограниччя першої половини ХХ ст. в українських перекладах сучасних фахівців є неодмінним чинником спілкування між представниками різноманітного лінгвокультурного простору, а також взаємозбагачення різних культур.

Українською мовою художні твори Бруно Шульца перекладали Ю. Андрухович, А. Бондар, С. Бреславська, О. Бунда, Т. Возняк (зокрема, під псевдонімом Тарас Матіїв), Л. Герасимчук, І. Гнатюк, Т. Думан, В. Меньок, А. Павлишин (зокрема, під псевдонімом Андрюс Вишняускас), Л. Скоп, Б. Струмінський, А. Шкраб'юк, М. Яковина. Кожен із них є оригінальним професійним перекладачем із власним прочитанням Бруно Шульца. До потужного колективу фахівців долучилися О. Корчинська й Г. Хорунжа, які у співавторстві з Л. Скопом переклали шульцівське – із т. зв. «розпорошених» – оповідання «Комета».

Так сталося, що цей переклад став продовженням циклу перекладів окремих шульцівських оповідань, започаткованого земляком і великим шанувальником творчості Бруно Шульца Левом Андрійовичем Скопом ще в 2012 р.: тоді у дрогобицькому видавництві «Коло» окремою книжкою було надруковано оповідання «Склепи цинамонові» в перекладі української художниці й мистецтвознавиці Тетяни Думан та українського іконописця-мистецтвознавця, художника-реставратора, поета, музиканта Лева Скопа (*Шульц Б. Склепи*

¹ Шульц Б. Комета: оповідання / Kometa / переклад з польської О. Корчинської, Г. Хорунжої, Л. Скопа; ілюстрації Тетяни Думан. Дрогобич : Коло, 2022. 120 с.: іл.

цинамонові / *Sklepy cynamonowe* / пер. з пол. Т. Думан, Л. Скоп. Дрогобич: Коло, 2012. Вид. 1. 72 с.; друге видання вийшло друком у 2020 р.: Шульц Б. *Склени цинамонові / Sklepy cynamonowe* / пер. з пол. Т. Думан, Л. Скоп. Дрогобич: Коло, 2020. Вид. 2. 72 с.). У 2020 р. опубліковано оповідання «Птахи» в перекладі Ольги Бунди, Тетяни Думан та Лева Скопа (*Шульц Б. Птахи / Ptaki* / пер. з пол. О. Бунда, Т. Думан, Л. Скоп. Дрогобич: Коло, 2020. 64 с.).

І ось у 2022 р. – році трьох ювілейних дат Бруно Шульца – 130-ої річниці від дня народження, 100-річчя від початку літературної діяльності письменника, 80-их роковин від дня трагічної загибелі – у тому ж дрогобицькому видавництві «Коло» побачив світ ще один українськомовний переклад шульцівського оповідання «Комета», про який ішлося вище. Дотепер українською мовою оповідання «Комета» перекладали Тарас Возняк (*Возняк Т. Бруно Шульц. Повернення. Львів, 2012. С. 169–191*) і Юрій Андрухович (*Шульц Б. Цинамонові крамниці та всі інші оповідання в перекладі Юрія Андруховича: оповідання / пер. з пол. Київ, 2012. С. 348–368*).

Цікавим є вибір шульцівських оповідань для зазначеного циклу. Згідно з наукометричним дослідженням авторки рецензії, найбільше перекладів – по шість – мають оповідання «Птахи», яке перекладали М. Яковина, І. Гнатюк, А. Шкраб'юк, Ю. Андрухович, О. Бунда, Т. Думан і Лев Скоп, Л. Герасимчук (разом 8 перекладачів ↔ 6 перекладів, зокрема 5 одноосібних і 1 колективний – три співавтори), і новела «Цинамонові крамниці» у перекладі І. Гнатюка, А. Шкраб'юка, Т. Возняка, Ю. Андруховича, Т. Думан і Лева Скопа, Л. Герасимчука (7 перекладачів → 6 перекладів, зокрема 5 одноосібних і 1 колективний – два співавтори). Найменше перекладів – по два – мають 11 шульцівських оповідань, зокрема т. зв. «розпорошені», у тому числі й оповідання «Комета»; лише нещодавно віднайдене оповідання «Ундуля», перекладене один раз С. Бреславською.

Скрупульозний аналіз нового українськомовного перекладу оповідання Бруно Шульца «Комета» Ольги Корчинської, Галини Хорунжої та Лева Скопа ще попереду, він потребує певного часу для читання й перечитування, порівняння з іншими перекладами тощо. Охарактеризувати ж його окремі особливості, зокрема й порівняно з перекладами вже наявними, спробуємо вже зараз. Серед позитивних характеристик чергового перекладу шульцівського твору можна відзначити такі:

– українськомовний переклад оповідання Бруно Шульца «Комета», як на нас, максимально наближений до шульцівського оригіналу. Це й не дивно: у «Заключному слові» до перекладу «Птахів» Лев Скоп писав: «Книжечки з цього циклу вирізняються тим, що кожна – це спроба максимально наблизити переклад оповідань до мови оригіналу. У цій версії такої автентичності намагались досягти, залишаючи максимально багато лексики, характерної для спільного діалекту українців і поляків, які проживали тоді поряд з Шульцом у Дрогобичі» (с. 48). Порівняймо: в оригіналі й новому перекладі відповідно → *bezmyślne swierkanie wróbli* – бездумне цвірінкання горобців (с. 12); *do serc kobiecych* – до серць кобим (с. 22); *Nie było wypadku żeby odmówił posłuszeństwa* (с. 63) – Не було випадку, жеби відмовився слухатись (с. 62); *gdy wuj Edward alarmował rozpaczliwie* (пол. *alarmować* – піднімати тривогу, бити на сполох) – коли вуйко Едвард розначливо алярмовав (с. 98); відповідно в перекладі Ю. Андруховича → *бездумне цвірінкання горобців* (с. 349); *do жіночих сердець* (с. 351); *Не було випадку, щоб він виявив непослух* (с. 359); *Поки дядько Едвард розначливо сигналив* (с. 366); у перекладі Т. Возняка → *бездумне цвірінкання горобців* (с. 170), *до жіночого серця* (с. 173); *Не було випадку, щоб він вчинив спротив* (с. 181); *вуйко Едвард розначливо волав на твалт* (с. 188); і навіть більше, варіант, ближчий до української мови, іноді замінюється полонізмом, як-от: *dosiadał welocypedu* – сідав на ровер (пол. *rower* – велосипед) (с. 23); *сідав на велосипед* (с. 352); *пересісти на велосипед* (с. 173) тощо. Заради об'єктивності треба акцентувати, що такий підхід, попри те, що відрізняє окреслений переклад від перекладів Т. Возняка чи Ю. Андруховича, зазвичай не ускладнює читання новели й не потребує численних додаткових коментарів чи роз'яснень, інакше кажучи, перекладачам практично вдалося досягти своєї мети;

– наявність оригінального шульцівського польськомовного тексту разом з українськомовним перекладом; таке розміщення особливо в пригоді стане тим читачам, які мають змогу читати оригінал, але беруть до рук перекладацькі адаптації, здійснені різними фахівцями, шукаючи і знаходячи в різних перекладах не лише буквальні відповідності оригіналу чи то відмінності, а й неповторний перекладацький голос;

– видання містить ілюстрації Тетяни Думан, які сприймаються як чудовий приклад гармонійного порозуміння між шульцівською прозою та образотворчим втіленням її в ілю-

страціях іншого художника; зазвичай це відтворення рисунковими прийомами сюжетно-тематичного боку оповідання Бруно Шульца, коли зміст і деталі словесного твору є майже тотожними змісту ілюстрації; інші малюнки за допомогою рисувальних прийомів і засобів передають враження від словесної дійсності; деякі допомагають читачеві «вчитати» з оповідання окремі подробиці побуту, звичаїв, архітектури тощо шульцівської Галичини. Вочевидь, ілюстрації Тетяни Думан сприяють глибшому розумінню українськомовного твору Бруно Шульца. Можливо, ілюстраціям можна було б дати назви, як це сталося у випадку з оприлюдненням першодруку оповідання польською мовою в часописі «Wiadomości Literackie» у 1938 р., який з'явився з рисунками Егги ван Гаардт (Egga van Haardt). Уперше текст був проілюстрований, за згодою Бруно Шульца, не самим митцем. Егга ван Гаардт – єдина, кому Шульц, сам художник, дозволяв це робити – створювала ілюстрації у стилі, який відрізнявся від стилю Бруно Шульца, і сприймалися вони радше як метафори, а не ілюстрації, але при цьому мали назви, як-от: «Місяць» [*Księżyc*], «Божевільна Тлуя» [*Wariatka Thuja*], «Аделя і крамарчук» [*Adela i subiekt*], «Сарабанда Тлуї» [*Sarabanda Thui*], «Дивний батько» [*Dziwny ojciec*], «Експерименти з дядьком Едвардом» [*Eksperymenty z wujem Edwardem*] тощо. Нагадаємо, що у книжковому форматі новела вперше опублікована у виданні *Bruno Schulz. Sklepy synatonowe. Sanatorium pod Klepsydrą. Kometa / wstęp A. Sandauer. Kraków, 1957. 368 s.* уже без ілюстрацій Егги ван Гаардт;

– у книзі є схематична мапа пов'язаних із Бруно Шульцом місць Дрогобича, як-от: вулиця Крокодилів, Державна гімназія ім. короля Владислава Ягайла, Вілла Б'янки, колишня вілла бургомистра, будинок Бруно Шульца, місце загибелі Бруно Шульца, родинний будинок Бруно Шульца, вулиця Бруно Шульца, колишня загальна жіноча професійна школа тощо, свого роду екскурсійний путівник шульцівськими місцями українського Дрогобича;

– окремо хотілося б зупинитися на неординарному художньому оформленні видання, яке сприймається як зразок поліграфічного

мистецтва й мистецтва ілюстрації. Сучасного читача майже неможливо нічим здивувати. Але не цього разу: побачивши маленьку книжечку, мимоволі починаєш захоплюватися створеною красою. Видання виконано у форматі т. зв. захалівної книжечки – мініатюрного малоформатного видання зручного, компактного, змістовного та невеликого обсягу (так, «Захалівні книжечки» – це не лише про невеликі саморобні зошити, куди Т.Г. Шевченко в 1847–1850 рр. записував свої поезії). Спілкування з такою книгою створює особливу атмосферу, яка спонукає читача заглибитися в мистецький простір і налаштуватися на прекрасне, що так само сприяє популяризації читання (на жаль, читачів «живих» книг сьогодні стає все менше й менше). Такий формат особливо ідеальний для мобільного використання – береш книжечку до сумки й читаєш за будь-якої влучної нагоди.

Безумовно, пригнічує факт надзвичайно замалого накладу видання – лише 500 примірників. Книжки таких авторів у такому виконанні повинні бути доступними широким верствам українців. Сподіваємося, що ситуація у книжково-видавничій галузі найближчим часом усе ж таки зміниться на краще, тиражі буде збільшено, відповідно розшириться коло читачів, якісна й актуальна українськомовна література стане більш популярною і доступною.

Отже, рецензована праця є свідченням прагнення перекладачів вшанувати пам'ять знаного митця в ювілейний рік, а також сприймається вагомим внеском у розвиток сучасної української культури загалом і шульцівського літературно-перекладацького дискурсу зокрема. Авторка висновковує, що шульцівські оповідання можуть бути перекладені українською безліч разів, і кожен із подальших перекладів суттєво відрізнятиметься від попереднього, як це і сталося з перекладом оповідання «Комета» Ольги Корчинської, Галини Хорунжої і Лева Скопа. Маємо надію, що українськомовну шульціану й надалі будуть поповнювати нові переклади, а шульцівську українську спільноту (і не лише) – нові пошанувальники творчості митця світового рівня, що загалом посприяє пришвидшенню повернення Бруно Шульца до українського культурно-мистецького сьогодення.